

Kirikou och den elaka häxan

Kirikou och den elaka häxan är en mustig och färgstark afrikansk saga.

Det är en tecknad film om kärlek, mod, ondska och förlåtelse.

Rekommenderad för åk 1

En filmhandledning av
ANNA MAGNUSSON

Filmens handling

I en afrikansk by ska en gravid kvinna just föda ett barn. Den lille pojken som ser dagens ljus är företagsam från sitt livs första ögonblick. Han klipper själv av navelsträngen och presenterar sig för modern: "Mitt namn är Kirikou".

Byn där Kirikou och hans mamma bor vilar under häxan Karabas förbannelse. Hon har ätit upp nästan alla byns män och sett till att vattenkällan har sinat. Med hjälp av sina robotar håller hon byn helt i sin makt.

Kirikou bestämmer sig för att befria byn från Karabas tvångsgrepp och följer därför med sin morbror på vandring mot häxans hus. Morbrodern är ovillig att ta med en så liten pojke på den farliga färden, men Kirikou finner på råd och gömmer sig i en hatt – därmed blir han hemlig passagerare på morbroderns huvud.

Häxan Karabas hus är grått, ointagligt och omgivet av robotar. Karaba själv är hotfull, färgsprakande och behängd med mängder av smycken. Tack vare Kirikou, som viskar varnande uppifrån hatten, lyckas morbrodern parera robotarnas försök att ta kål på honom. Häxan Karaba fascineras av vad hon tror är en talande hatt och erbjuder fred i byn om hon får den i utbyte.

Men så fort hatten blir hennes visar det sig att den inte alls är magisk. Hon blir förtretad och bestämmer sig för en hämndaktion mot byn. Hon låter robotarna beordra kvinnorna att lämna ifrån sig allt sitt guld. De bugar underdånigt då de skänker Karaba guld. Bara lille Kirikou vågar konfrontera häxan: "Karaba, varför är du elak?". Karaba blir ursinnig.

Kirikou får anledning att utföra många hjältedåd i byn. Två gånger räddar han byns barn från att bli tillfångatagna av Karaba – en gång då

Kirikou – en udda och rolig krabat i den animerade filmens värld, väl värd att stifta bekantskap med.

hon frestar dem med en färgglad kanot, en gång då ett vackert klätterträd förvandlas till deras fängsel. Bägge gångerna varnar Kirikou barnen för farorna utan att de lyssnar på honom. I stället får han rädda dem då de gått i fällan – han skär hål i kanoften och hugger ned trädet. Barnen hyllningsdansar till Kirikous ära. Karaba blir allt argare.

Kirikou nästa projekt är att ta itu med den sinande vattenkällan. Han kryper in i den tränga öppningen och stöter därinne på ett stort monster, som är sprängfylld av allt det vatten det sugit i sig. Med hjälp av en eldgafel sticker han hål på monstret och får vattnet att börja fors. Men får byn sitt vatten tillbaka till priset av Kirikous liv? Har han drunknat i flodströmmen? Han är livlös då han sköljs ned i dammen och byinvånarna tror att han är död. Hans mor trycker honom mot sitt bröst och alla stämmer in i Kirikous hyllningssång. Då hostar han och vaknar. "Jag klarade det", utropar han då han ser vattenkaskaderna.

Ingen i byn kan ge svar på Kirikous fråga om varför Karaba är elak. Men på andra sidan berget finns det en som kan, nämligen den vise mannen, Kirikous farfar. Bortom berget får ingen gå. Karabas allseende robot på taket bevakar alla som försöker.

Men Kirikou vågar utmana. Han väljer en underjordisk väg för att passera Karabas hus obemärkt. Många faror hotar under jorden – farliga djur och risken att gå vilse. Sista biten måste han färdas ovan jord och maskerar sig som en fågel för att inte bli igenkänd av roboten. Allra sista biten liftar han med en myrslok.

Slutligen hittar han den stora termitstacken, som är ingången till farfaderns grotta. Inne i berget möter han sin vitklädda farfar som förklarar att Karaba inte alls ätit upp männen och att monstret krupit in i källan av sig själv. Men Karaba tycker att det är bra att byfolket tror på att hon är roten till det onda, eftersom de på så sätt fortsätter att vara rädda för henne. I själva verket är Karaba ond och hatande för att hon har en gifttagg instucken i ryggen. Taggen ger upphov till stor smärta men den ger henne också trolldomskraft.

Nu vet Kirikou hur han ska rädda byn och Karaba från ondskan. Han skyndar till häxans hus och följer efter henne då hon går ut. Allt visnar där hon går. Kirikou, klättrar upp i ett träd och kastar sig i rätt ögonblick ned på Karabas rygg och drar ut gifttaggen med sina tänder. Karaba uppger ett våldsamt skrik, men sedan blir det lugnt och allt börjar blomstra igen.

Karaba tackar Kirikou för att han har befriat henne. När hon böjer sig fram och kysser honom växer han upp till en man. Hon har inte helt mist sin trolldomskraft.

När storvuxne Kirikou kommer till byn med Karaba känner de inte igen honom, men hans mor sluter sina ögon och känner på hans ansikte. Hon konstaterar att hon har fått tillbaka sin son.

Byborna har svårt att förlåta häxan. Frid och fröjd blir det först när alla byns män kommer vandrande längs byvägen med den vise farfadern i spetsen. Han förklarar att Karaba inte ätit upp männen utan trollbundet dem och förvandlat dem till sina robotar. Nu har Kirikou, tack vare sin envishet, befriat dem, byn och Karaba.

Varför ondska?

Kirikou tycks vara född för att bekämpa det onda. Han kan inte förstå ondskan och vägrar därför acceptera att den finns. Kirikou frågar om och om igen varför Karaba är så elak. "Måste det finnas något svar på det?", svarar morbrodern. "För att hon är en häxa", svarar en gammal man. Men Kirikou ger sig inte. På barns vis frågar han vidare: "Varför är hon en häxa?" Då Kirikou ställer den frågan till sin mor svarar hon. "Det finns alltid människor som gör en illa, på samma sätt som elden bränner och vatten fuktar".

Invånarna i byn låter sig helt enkelt nöja med det faktum att ondskan finns. De har inte förmågan eller viljan att leta efter orsaken till det onda. Morbrodern tror att det går att bekämpa ondskan med våld och spatserar därför mot Karabas utrustad med spjut och sköld. Kirikou har bara sin vakna, fria intelligens och sina ord som vapen. Han har en intuitiv och medfödd förståelse för att det bästa sättet att bekämpa ondska är att hitta roten till det onda och ändra dess förutsättningar.

Stark i denna förvisning söker han upp farfadern, då han får veta att denne besitter mycket vishet. Och mycket riktigt finns det ju en förklaring till Karabas vrede och elakhet. Häxan har ständigt ont och mår dåligt. Därför orkar hon inte heller erbjuda glädje eller kärlek till någon annan. Så länge folket är rädda för Karaba har hon dem i sitt våld. Men egentligen är det hon själv som är rädd för att de ska avslöja hennes hemligheter.

Tack vare barnets ständiga "varför" lyckas Kirikou befria Karaba från sin ondska och därmed byn från sina pro-

blem.

★ Diskutera begreppet ondska i klassen. Finns det människor som är enbart onda? Varför är någon ond? Kan ett ondskefullt beteende bero på att någon är olycklig och rädd?

★ Mahatma Gandhi var en verklig person, som inte trodde på våld för att lösa konflikter och orättvisor. Hans "ickevåldsprincip" var ett starkt vapen som fungerade i kampen mot ondskan. Inget varaktigt kan byggas på våld menade han. Läs gärna mer om Gandhi och hans ickevåldsprincip. Hur ska vi bekämpa den ondska som finns i världen? Är våld en metod som hjälper? Vilket är det bästa sättet att föra en konstruktiv kamp mot ondskan?

Förlåtelse

Häxan Karaba har gjort invånarna i den lilla byn mycket ont – det är i alla fall vad de tror. Männen är uppättna och den så viktiga vattenkällan har sinat. Vi får ju senare veta att det inte riktigt är som byninvånarna har trott.

Däremot lägger Karaba verkligen beslag på kvinnornas guldsmycken och bränner ned en av hyddorna i byn. Byninvånarna har alltså all anledning att vara förtretade över hur Karaba behandlar dem.

Men när Kirikou drar ut den giftiga taggen förändras Karaba. Hon blir av med sin smärta. Hon ser världen i ett nytt och vackrare ljus och blir välvilligt inställd till sina medmänniskor. Då vill hon också vara med i gemenskapen. Byninvånarna har svårt att tro på hennes förvandling, svårt att förlåta de orätter hon gjort dem. Först när farfadern och männen kommer tillbaka kan de ge henne förlåtelse och släppa in henne i bygemenskapen.

★ Varför har byninvånarna så svårt att förlåta Karaba? Går det att förlåta den som angrar sig? Vad händer om vi inte förlåter?

Mod och trygghet

Kirikou är till växten en mycket liten hjälte. Med sin lilla kroppshydda inger han inte särskilt mycket respekt. De större barnen varken lyssnar på honom eller låter honom vara med och leka. Två gånger måste han rädda dem från fara innan de tar honom på allvar.

Kirikou besitter inte mycket kroppslig styrka, men på insidan är han både modig och stark. Hans vilja att ställa saker till rätta i byn är starkare än aktsamheten om sitt eget liv. Trots det kan han ibland känna rädsla. Han tvekar inför uppgiften att ta käl på mon-

stret i vattenkällan och är för en stund på väg att tillkalla någon som är större och starkare. Men snart går det upp för honom att ingen annan är tillräckligt liten för att krypa in i det tränga hålet, varför han får lov att övervinna rädslan.

Den äventyrliga färden till farfadern klarar Kirikou av med hjälp av inre styrka, påhittighet och list. Men innan Kirikou lämnar farfar kryper han upp i hans knä en stund. Även den som är modig behöver få känna sig liten och omhändertagen ibland.

★ De modigaste människorna är kanske inte de som är störst och starkast på utsidan. Vad är mod för eleverna? Vilka verkliga eller påhittade gestalter betraktar de som modiga? Varför?

★ Kirikou kryper upp i sin farfars famn för att få tröst och stöd. Varför är det så viktigt att få känna sig liten ibland?

Färg, musik och form

Kirikou och den elaka häxan är en film tecknad i starka färger. Färgerna tycks stå för liv, glädje och kärlek. Karabas hem är grått och livlöst, vilket förstärker intrycket av att hon står för någonting ont. Bara häxan själv är färgstark, som om hon har sugit ur allt liv ur det hon vidrör och är nära. Växter vissnar där hon går. Männen har hon förvandlat till lydiga och livlösa robotar. Hon har förhäxat dem med sin trolldomskraft och försöker också locka bybarnen till sig med hjälp av den frestande och färgstarka kanoten och det inbjudande fruktträdet.

Den rytmiska musiken, med en försångare som sjunger en textrad innan de andra stämmer in i sången, skiljer sig mycket från de populära som brukar ligga som soundtrack på de flesta tecknade Hollywoodproduktioner. Rörelsemönstret hos karaktärerna är också väldigt specifikt – Kirikou ilar blixtnabbt över marken på sina nakna små fötter. I danserna svänger människorna på sina kroppar på ett livsbejakande sätt.

Vi får se nakna kroppar och bröst. För karaktärerna i filmen tycks det nakna vara väldigt naturligt. De tar på varandra, omfamnar varandra och känner på varandras ansikten.

Filmen är uppbyggd som en saga. En liten hjälte får kämpa mot någon som är större än han själv och besejrar denne med hjälp av sin fantasi och lekfullhet. Sagan får också ett lyckligt slut – Kirikou och prinsessan får varandra.

★ Vilken stämning förmedlar filmen

Kirikou och Karaba, innan filmen har slutat har de gift sig!

till eleverna? Inger den hopp, glädje, lust att skratta? På vilket sätt tycker de att filmen skiljer sig från de tecknade filmer de är vana att se?

★ Hur reagerar eleverna på nakenheten? Känns det främmande med så exponerade kroppar? Tycker de att människorna är vackra?

★ Låt eleverna måla fritt ur filmen. Diskutera utifrån teckningarna de olika karaktärerna i filmen och vilka teman som verkar ha gjort starkast intryck.

Bilden av Afrika

I filmen skildras afrikanerna som ett naturfolk med nakna överkroppar och stark tro på övernaturliga krafter. Det är naturligtvis en mycket förenklad bild av folket på en kontinent, som består av över femtio självständiga stater med sinsemellan mycket olika kulturer.

Den bild av Afrika som förmedlas av nyhetsmedierna är å andra sidan också relativt ensidig. Oftast visas bilder från svältkatastrofer eller krig, vilket kan skapa en snedvriden uppfattning om hur det är att leva i ett afrikanskt samhälle.

Läs gärna mer om livet i Afrika och diskutera hur barnen har det där. Se nedan tips om vilka organisationer du kan vända dig till för att få tag på informations- och studiematerial.

Studera vidare

SIDA vänder sig på sin hemsida

www.sida.se till lärare med bok- och filmtips om Afrika. Bra är till exempel boken "Finns det lim i Afrika?" av Lars-Eric Berg med teckningar av Martin Ehrling. Boken bygger på frågor om Afrika ställda av 300 svenska skolbarn. Telefon materialbeställning 08/795 23 44

På Afrikagruppernas hemsida www.afrikagrupperna.se finns det skoltips om Afrika. Någon från Afrikagrupperna kan också komma till skolan och berätta. Telefon 08/442 70 60

Skoltidningen Rafiki ges ut av Erikshjälpen. Den riktar till låg och mellanstadiet och ger en inblick i vardagslivet för barn i olika delar av världen, bland annat Afrika. Utkommer med fyra nummer per år. Hemsida: www.rafiki.nu Telefon 0383-46 74 50

Tidningen Globen ges ut av Barnens värld och tar i vissa nummer upp livet i Afrika. Telefon 0159/129 00

På Utbildningsradion och AV-centralen finns många program som handlar om Afrika. Beställ programkatalog på UR, telefon 08/784 40 00 eller på din egen AV-central.

Lutherhjälpens har gett ut två folddrar om livet i afrikanska byar - "Bara en damm" om utvecklingen i en by i Zimbabwe och "Vägen till Alyu Amba" om utvecklingen i en etiopisk by. Rekvideras gratis från Lutherhjälpens, telefon 018/16 96 00

PRODUKTIONSUPPGIFTER:

Frankrike 1998

Manus & design: Michel Ocelot

Regi: Michel Ocelot i samarbete med Raymond Bulet

Klipp & efterproduktion: Dominique Lefever

Musik: Youssou N'Dour

Svensk dialogregi: Britt Olofsson

Bearbetning av sångtexter: Ingela "Pling" Forsman

SVENSKA RÖSTER:

Kirikou – Oliver Peldius

Häxan – Pia Johansson

Mamma – Cecilia Nilsson

Farfar – Lars Lind

Morbror – Mats Jäderlund

Den pratsamma kvinnan – Annika Brunsten

Roboten på taket – Bengt Järnblad

Gamlingen – Lars Edström

Den magra kvinnan – Agneta Ahlin

TEKNISKA UPPGIFTER:

Speltid: 75 minuter

Bildformat: Vidfilm

Ljud: Dolby SR

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 25 dec 1999

Distribution: Folkets bio, Box 2068, 103 12 Stockholm Tel. 08-402 08 23, fax 08-402 08 27 www.folketsbio.se

